

Damir Barbarić (prir.)
PREMA POVIJESNOM MIŠLJENJU.
Uz djelo Vanje Sutlića
Matica hrvatska, Zagreb, 2016., 242 str.

Tko pliva protiv struje, na putu je k izvoru.
(Suvremena ekološka poslovice)

Zbornik „Prema povijesnom mišljenju“ u izdanju Matice hrvatske posvećen je nedvojbena jednom od mislilaca koji su utirali putove „filozofije“ u Hrvatskoj, pregnanije negoli u drugim sredinama negdašnje DFJ, FNRJ, SFRJ. Zbornik sadrži, kako stoji u predgovoru, veći dio proširenih i doradenih izlaganja na simpoziju „Povijesno mišljenje u obzoru suvremene filozofije“ o 90. obljetnici rođenja Vanje Sutlića u organizaciji Odjela za filozofiju Matice hrvatske.

Prilozi tematiziraju odnosa povijesnog mišljenja i politike (Ž. Paić), rada i kapitala (O. Žunec), biti (P. Šegedin), dosade („kao trna u peti“, Sutlić bi rekao „odskočne daske“ *za srodne „literariuse“* Sutlića i Moraviju (sic!), D. Lučić Luce) povijesno mišljenje i odnos spram jezika (I. Mikecin, B. Marotti) te svjetskog duha i povijesti naroda (D. Barbarić) s dva dodatka. Zbornik je pokušaj da se na tematskim okvirima predstave neke odrednice Sutlićeva puta u filozofiju i transfilozofiju „prakse rada“ i „praxisa“ „revolucionarnog patosa“ uopće, kojega nije bila oslobođena ni druga polovica 20. stoljeća. Već u Aristotelovu nagovoru na filozofiju baviti se njome značilo je najmanje dvoje: „ispitivati i samo to“ treba li se njome baviti i „posvetiti se filozofskom razmatranju“. Razlozi bavljenja njome, međutim, postali su tijekom povijesti razlozima njezine upitnosti. Premda se uznosila „nepogrešivom naredbodavnom razboritošću“,

postala je svojevrsnim radom palimpsesta temeljna metafizičkog stava. Nakon Hegelova dictuma da su „filozofija i povijest filozofije jedno preslik drugoga“, činilo se kako odgovor na pitanje što je ona možemo dobiti filozofijskim izvješćem o njezinim preobrazbama ili najposlije njezinu „ozbiljenju“, kakav god put do njega vodi. San o filozofiji kao „strogoj znanosti“ i put do nje – odsanjan je, ali se nipošto ne može zaobići. Pitanja i odgovori od filozofema do filozofema još se kreću između starogrčke „philei to sophon“ (ljubav prema mudrosti, odakle hrv. mudroslovlje), školske „tvornice sumpora“ i „činovnika obrazovnog sustava“, „angažirane“ i „scijentističke“ filozofije, njezina čemu? i „kraja“ ili apologije „pro vita sua“ onog „zdravorazumskog realista“ za kojega su „svi ljudi i sve žene filozofi“, naravno, u „otvorenom društvu“.

Filozofiju u Jugoslaviji (s povijesnim imenima ili bez njih) poslije Drugoga svjetskog rata određuje ponajprije ortodoksnija tzv. dijamatske zrelosti i staljinističke onto-tehnološkijske redukcije. Jednačenje filozofije sa svjetonazorom i ideologijom protežiralo je njezinu „društvenu ulogu“ kao oznastvenjenu „revoluciju“ i „najvišu“ opoviješćenu „formu (društvene) svijesti“. Filozofija je tu i „dogma“ i „oruđe“ promjene zbilje, razvoj koje „pomaže i inspirira ... Partija“. Ni filozofija u Hrvatskoj, naravno, nije bila imuna od „staljinističkih koncepcija ispod neophodnog tehničkog nivoa“. Ipak, raznovrsnost tema i pristupa u okružju tradicionalne školske filozofije u Zagrebu pokazala se i po Sutlićevu mišljenju plodnijom od „sive uniformnosti dogmatike“. Jugo-diskusije o „marksističkoj filozofiji“ (1958.), dokazivanje „znanstvenog statusa“ „marksi-

stičke filozofije“ kasnih pedesetih godina i kasnije polemičke zadjevica o „povijesnom mišljenju“ završile su najposlije u „filozofiji prakse“, dakle u povratku Marxovoj izvornoj misli kao – „najadekvatnijoj teorijskoj osnovi i inspiraciji revolucionarnog djelovanja“ (*Praxis* od rujna 1964.). Već se u poznatoj „diskusiji“ o „filozofiji u suvremenom društvu“ iz 1967. (*Gledišta*, Bgd.) marksizam pojavljuje kao „epohalna kritička svijest“, prošavši tzv. „fazu osvajanja nekih minimalnih uvjeta za filozofiranje“. Raspad tzv. „jugoslavenskog marksizma“ na zagrebačku filozofiju prakse i beogradsku scijentističku školu, koji je „filozofski“ postojao otprije, a završio kao pokušaj beogradskoga prisvajanja tzv. „apstraktnog humanizma“, polemike, replike i „instrukcije“, sve je to kontekst mimo kojega se ne može provući nikakva filozofija na putu k mišljenju u Hrvatskoj, pa tako ni Sutlićev put u transmetafizičko mišljenje. Usuprot okruženju „bolje ili lošije maskiranim staljinizmom“ i „podnošljivim akademizmom“ ili upravo zbog njih, kasnih šezdesetih godina još se govori o „dokidanju filozofije kao mistificirane svijesti“. Bijeda filozofije i praksa njezina „ozbiljenja“ idu ruku pod ruku, baš kao Hegel i Marx. „Rad pojma“ ne radi u „elementu realnosti“, a ipak preslikava jedno u drugo kao „pojam rada“.

Filozofski marksistički put, pa i onaj „angažirani“, pokazao se stranputicom. Ako ćemo pravo, „ozbiljenje“ filozofije je dosljedni hegelijanizam, kad je zbiljnost „jedinstvo unutarnjega i vanjskog“, onoga „realnog“ – određenog „pomoću pojma“. Apsolut pojma (Hegel) i apsolut rada (Marx), „Rad“ kao „korijen svih stvari“ nasukali su se u koordinatnom sustavu politike, bez obzira na to je li u pitanju pa-

radigma Platona i Dionizija ili paradigma „učitelja izmjene svijeta“ i „petoljetaka“ komunističke tehno-logike te izmjene. Filozofija pretvaranja svijeta „u čovjekov svijet“ ili stvaranja „socio-humanog svijeta“ nije društvena retorta u koju je moguće upisati „sve i svašta“ da bi iz nje izišlo kao „struktura nastajanja“ „u odnosu čovjek-svijet“ ili čak kao smisao.

Ako u analogiji prema Heideggerovu mišljenju tehnike, bit „politike“ nije ništa „političko“ (tzv. empirijska povijest odnosa države i društva), nego stjecaj u „povijesnom sklopu“ prirečen *tehno-poietičkim* značajem zapadnjačke metafizike, onda nesmetani razvitak „proizvodnih snaga“, a Marx upravo za Sutlića i jest „misilac proizvodnih snaga“, ima značaj „znanstvene povijesti“, epohalnog dovršenja filozofije u „radnoj znanosti“ kao mito-logiki, odnosno tehno-logiki. Mišljenje obrata k neodređenoj, tj. „još-ne-odlučenoj punini jedne drukčije mogućnosti“ Sutlićeva je „stvar mišljenja“. Filozofija, politika i politička ekonomija stječu se ujedno, u svoj kraj s „totalnim čovjekom“ kao vjesnikom ili čak namjesnikom stjecaja u „povijesnom sklopu“. Za putnika mišljenja politika se stječe bitnopovijesno, a ne kao fetiš „državnog filozofiranja“, mislili mi o *staatsfilozofskoj grčkoj ili hegelovskoj paradigmi* s upitnikom ili bez njega. Transfilozofijsko ishodište nije intrapolitičko čak i kad se mišljenje zarad stjecaja povijesnog sklopa mora upustiti u ono „političko“.

Polazeći od „radikalne kritike Hegelove filozofije (povijesti)“ kao dosljednog „izricanja mogućnosti ovoga vijeka“ to je transfilozofijsko ishodište za Sutlića i „probni kamen povijesti marksizma“ i „odskočna daska“ za ono što naziva „povijesnim mišljenjem“. Kako Marxovo mišljenje na

putu spram novumu više nije „ni filozofija“ pa ni „znanost kao takva“, mišljenje mora prokrciti put ka izvoru: pro-iz-vođenju „onog jednostavnog i najjednostavnijeg“ - „povijesnog sklopa“ odnosa čovjeka, drugih bića i onoga po čemu ona jesu, dakle bitka. Bit čovjeka povijesno je ispostavljena kao taj troodnos u pripremi izlaska iz „pretpovijesti ljudskog društva“ u „samokazivanje povijesti“. Po-vijesno povijesti, a Sutlić kasnije često varira prijevod Heideggerova Ereignisa ili ga čak napušta (zгода, vijest), ono je mjesto biti rada gdje se čovjek i svijet stječu ujedno. Vjesnik toga stjecaja (zgone, prigode, događaja, vijesti) priprema nadolazak u sabranu kazivanju mišljenja. „Metodička refilozofikacija Marxove misli“ Sutlićeva je posljednja „oaza“ njezina napuštanja kao filozofije u drugom početku „zavičajne naseljenosti“, „u istini kao svojem zavičaju“.

Sutlić je, drugim riječima, još filozof „prakse rada“, „produkcioni snaga“ na putu u „neponovljivu jednokratnost konstelacija“ koje se stječu u nepredvidivu „povijesnom sklopu“. Ili, još jednostavnije, u stjecaju povijesnih sklopova stječe se „jednokratnost prisnosti smislenog bitka, biti čovjeka i bića“. Riječi metafizičkog mišljenja zato imaju samo „indicirajuću pedagogijsku ulogu“. Njima se više ne može izreći ono jednokratno i prisno, kao što se jezikom klasične mehanike ne mogu opisati nove regije bića u kvantnoj. Potraga za „primjerenim govorom“ na putu k epohalnom stjecaju bitka, bića i svijet-odnosa slijedi poznati dictum za ukidanjem „preokrenutog jezika zbiljskog svijeta“ – „jezikom zbiljskog života“. Zato temeljno Sutlićevo pitanje nije kako filozofija dolazi do govora, nego kako se jezik poišisa bi-osa stječe u samokazivanju neodredljivosti

istine „povijesnog sklopa“. Stjecaj se ovdje ne pojavljuje „kao bitak“ i nipošto kao „stjecaj okolnosti“, nego kao epohalno pokazivanje konstelacije svijet-odnosa, čin-odnosa i jezik-odnosa, u kojoj je kazivanje oslobođeno „metafizičke“ i „svakodnevno-kolokvijalne uporabe“. Primjera takvoga govora ima u Sutlićevu opusu napretek. S koliko je skrbi pristupao hrvatskom jeziku (i slavenskim jezicima uopće) eksplicite je vidljivo i u ovom zborniku (Mikecin; Marrotti), na primjerima (prilozima) iz Sutlićeve ostavštine u Institutu za filozofiju u Zagrebu.

Sutlićeva „avantura“ kazujućeg puta stječe se na putu mišljenja. Misлити znači pútiti se na put u sabranost pririjeka stjecaja konstelacije „povijesnog sklopa“. Obraćanje pozornosti na taj bitnopovijesni put određeno je „zakonom doličnosti“ mišljenja. Pretpostavka te „avanture“ jest ona poznata strogost promišljanja, brižljivost kazivanja i štedljivost riječi gdje je „mišljenje dar“ i u stjecaju povijesnoga sklopa dosuđeni „zadatak“, „a ne uhodani put na kojemu je sve jasno prije no što je i počeo“. Je li taj put „bio pravi“, o tome, istina, možemo suditi tek kad je on prijeđen, ali ne na carini akademskog manirizma.

Svaki je put mišljenja svagda već kazujuće púćenje, kao što je govor koji pripada stjecaju – stjecaj njegove biti – kaza. Kamo će to „jednostavno kazivanje“ nekoga odvesti ne može se odgovoriti nikakvom uputom na „nulto vrijeme“ i fantazmagoriju „dosade“.

Josip Brkić